

Чурапчыга күн тахсар!

САНА ОЛОХ

12+

100 ЛЕТ
ЯССР
1922-2022

Чурапчы улуунун хаһыата

Ыам ыйын 6 күнэ, 2022 сыл, бээтинсэ

№ 17 (11843)

стр. 3

стр. 4

стр. 6

УЛУУ КЫАЙЫ 77 СЫЛЫН КӨРСӨ

1941 СЫЛ БЭС ЫЙЫН 22
КҮНЭ. ЧУРАПЧЫГА

УСТУОРУЙА ЧАХЧЫЛАРА

КУНАЙААН ПОПОВТАРА –
ХОТУ КӨӨРҮЛЛҮҮГЭ

КЭПСИЭХПИН БАБАРАБЫН

ЭҔЭБИТИН
КЭРИЭСТИИБИТ

ТЭТТИК СОНУННАР

Чурапчыга бибилиэтиэкэ -архыып тутулуо

Бу туһунан улуус баһылыга Степан Саргыдаев улуус дьаһалтатын мунньаһар иһиттэнэр. Тутуу болтуруохугар улуус баһылыгын солбуулааччы Руслан Васильевка бибилиэтиэкэ сана дьийттин тутууну хонтуруолга ыларыгар соруудахтаата. Бу күнүргэ дыа тутулуохтаах сирин бэлэмнээ, эргэ поликлиниканы көтүрүлэр.

Коронавирус дьана өссө да хаптайбат

Улууска коронавирусу утары баһылыгы туруорар хампааннага улахан болбонто уурулунна. Баһылыгы ыһыт дьон ахсааннара аһыһа, коронавирустаабыт дьонго бу ыарыы содулааһа бэлэттэнэ. Онон улуус баһылыгын солбуулааччы Мария Кронникова ыам ыйынааһы бырааһыннык өрөбүллэрин көпүтүннэ өрөбүөн баһылыгы кэлэтиһин көрсөн, мунньах ыһага быһаанна.

Ойуур баһаарыттан сэрэхтээх буоларга үлэ ыһыһылар

Хаар уултан, биһигин ойуур баһаара турар куттала улаатар. Улуус баһылыга Степан Саргыдаев тэрийтэ салааһыналарыгар туһаайан, тэрийтэлэрин үлэһиттэригэр өйдөтөр-сүбэлээр үлэһити ыһыһыларга, тэрийтэлэргэ уоттан сэрэхтээх буолалларыгар үлэни тэрийтэлэригэр, айылҕага таһаарчылары, буһууттары сэрэтэлэригэр соруудахтаата. Чурапчы сэлэһиньэтин баһылыгар Владимир Синцевкэ ДНД тэрийтэргэ уонна ИДМ улуустааһы салаатын кытары биһигэ сиппалаан күнүргэ уопсастыбаннай бэрээдэги хонтуруолдуурга үлэни күүһүрдэргэ эттэ.

Хоптобо нэһилиэгин сана баһылыгын инаугурацията буолла

Сотурутааһыта ыһыһыбыт быһаарга Хоптобо нэһилиэгин дьонун-сэргэтин үрдүк итэһин ыһаа, Алексей Бурцев баһылыгынан таһыһыбыта. Ыам ыйын 4 күнүгэр сана баһылык дуоһунаһыгар кириитин үөрүүтээх баһылыга-майгыта чыһэттэтир. Алексей Леонидович бу иһиннэ Чурапчы нэһилиэгин баһылыгын солбуулааччынан ситиһиннээхтик үлэһиттэ. Улуус баһылыга Степан Саргыдаев сана баһылыгы истинник эбэрлээһин туһунан, "Утуу сүбэһаах үлэһит иһин" бэлэни туттарда.

КОРОНАВИРУСУ УТАРЫ ҮЛЭЛИИР СУҔАЛ ЫСТААП ИҔИТИННЭРИИТЭ

Ыам ыйын 4 күнүгэр туругунан улуус инфекционнай отделениетыгар 6 киһи сытар. Итинтэн өбөтө – 0. Таһыттан 3 киһи эһтэнэр, онтон өбөтө – 1. Дьокуускайга 2 киһи эһтэнэр.

Вакцинаны быһаанынан 11204 киһи ыһахтаабыт, биһигин 9206 киһи бастагы компонентын, 5688

киһи иккиннэ ыһыт. Вакцинаны ыһыттар туруктара үчүгэй.

Бэйэни харыстанар туһуттан мһасканы, бэрчээккэни кэһэ сыһыһын, социальнай арыһы тутуһун, иһиннэ чаһаһык сууһун. Ыһыһы сибиктэ (температура таһыһаһына, сыһы, амтаны биһбэт буолуһаһыһына, сөтөлүннэххэ-

COVID-19

тинэ) бырааһы ыһыһыһы.

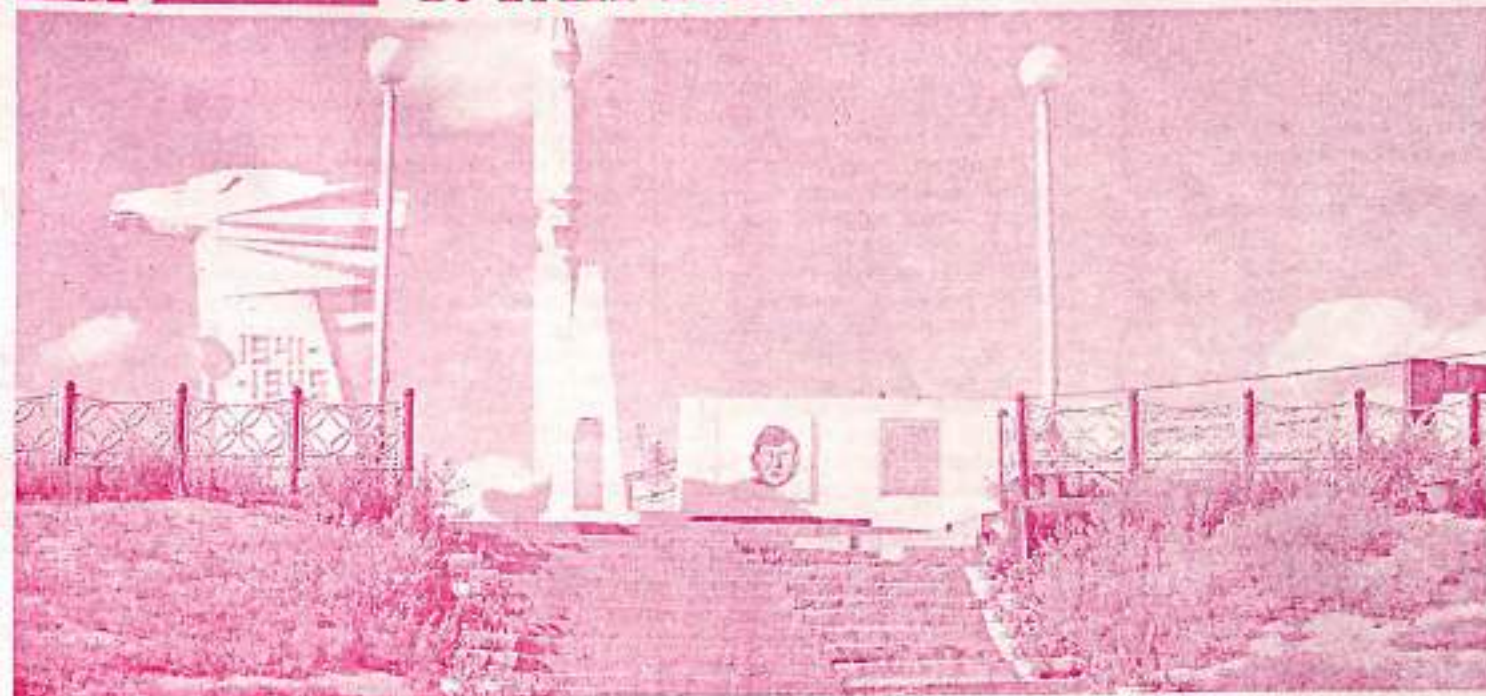
Чурапчытааһы киһи баһыһа суһал линияһыттан талопуһа – 89618696878, 89644202833
Роспотребнадзор – 84115141272.
ЕДДС – 84115141660.

Иван Михайлович Павлов Аҕа дойду Улуу сэриитигэр 1943 сыллаахха ынырыллан, Курсккай тоҕой кыргыһыгыгар сэриилэспитэ. Литваны босхолоһунта, Илинги Пруссияга тиниэ кимэи кириигэ кыргыспыта. Кенигсберг кириэппэһин ылыыга кыттыбыта. «Албан аат» 3-с степеннээх, «Аҕа дойду сэриитин» бастакы степеннээх уордьаннарын кавалердара, «Бойобуой үтүөлэрин иһин», «Кенигсбери ылыы иһин» мэтээллэрдээх. Барыта 43 кинигэ ааптара уонна холбоһуктаах ааптара. Олортон 29 кинигэ Аҕа дойду сэриитигэр анаммыт. 2015 сыллаахха таһаартарбыт «Чурапчылар – Ийэ дойду көмүскэллэгэр» дии кинигэтигэр хаһыаһыт бүтүннү нүөмэригэр бэчээттибит.

1941 СЫЛ БЭС ЫЙЫН 22 КҮНЭ. ЧУРАПЧЫГА

Бүтүн маҕыһыан күн да күн – сылааһа, сырдыга. Бүтүн чурапчылар ыһахтарын иккис күнэ. Үөрүү-көтүү, үөмэхтэһин. Бөөлүүн биһи, Чурапчы наниен тыатын сабатынаабы ырааһыаҕа ыччаттар түүнү быһа ыллаан, оһуоһааһаан сүөсүгүрүү бөбөгө. Сорох-сорохтор утуйбатылар даҕаны быһылаах. Мин таайдарбын Ыстаарыһыннары булан кинилэр бэлэмнэрингэр, мааныларга таалааһым. Кинилэр дэрэбинэ арбаа өттүгэр куораттыр суол кытыгыгар Ыукулааһа Дьоскуойдарлар тастарыгар түспүттэр. Одьулунтан киирээт, чугас тохтообуттары Атын нэһилиэккэртэн киирбит ыһахчыттар бары сөптөөх мөстөннү булан отууланаллар. Кимэхэ барытыгар сайын биһирэ кэлэр бырааһыннык. Тохтообут сирдэрингэр хайаан даҕаны уот оттуузаллар, ас-үөл буһарыналлар. Экспирэтиһэн туран көрдөөн, булан, сага идэһэттэн эт атылаһаан абадан буһараллар. Мин таайдарым Ыстаарыһыттар, улаханнаын-нарылаһын, дахталлардыһын, бары киирэр этилэрэ. Оччолорго арыгы дии суоҕа. Ыһахчыттар ыалга тохтообот

этилэр. Биир эмэ түгэн биһа эбитэ дуу. Оччолорго дэрэбинэ ыалта даҕаны аҕыйах этэ. Таайым Киргизлэй тусла «ыһаахха» сылдьара, хаартылаан тахсара.

Бүтүн ыһаах иккис күнэ. Илин-атах оонньуута. Кисэһилик ат сүүрдүүтэ буолуохтаах. Сүүрдүүтэх сирдэрин көрө-истэ, бэлэмнэрин барыт «Социализм суола» хаһыат үлэһитэ Роман Егорович Захаров маанык көрсөбүтэ. «Биһиги уолбунуун ат сүүрдэр сирин көрөн, онорон тоннон иһэбит. Ыһахчыттарга чугаһаан иһэн көрдөхпүтүгэ, биир даҕаны үөрө-көтө, сүүрүкүлүн сылдьар кини суох. Бары уку-сагы хаамсаллар. Тырыбынаа 5-6 киһи тахсан турар. Дьон тырыбына тула мусталлар. Чугаһаан кэлэн биллэһит – сэри. Партия райкомун сэкирэтээрэ Яков Дмитриевич Белолубский, Немецкэй-фашистскай сэриилэр сэрииттэ суох Сэбиэскэй Ийэ дойдута сэриинэн саба түспүтүгэр инитиннэрдэ. Оччолорго ыһахчыттар сир – тырыбына биллэһи «Куохара» ырыһаак дикки барар суолга турара. Кизэ, ыраас хонуга сөдөтөх мас тырыбына эрэ баара. Суол

арбаа өттүгэр МТС кизэ олбуора саҕалаһара.

Тырыбынаа элэр дьон – СНО үөрэхтээхтэр, комсомол чилиэттэрэ, комсомол да суох ыччаттар биир-биир тахсан сундык өстөөхтөргө абаларын-саталарын этэн туран, Ийэ дойду көмүскэллэгэр хаһан баҕарар барарга бэлэмнэрин туһунан эттилэр. Бүтүн оройуон тэриитэлэрингэр, сарсыһыттан нэһилиэккэртэ кутурбан минтинин ыталыырга соруудаһан тарбастылар.

Бу күн Дьоскуускайга туох буолбут эбитий? Кини телеграф старшай телеграфиста Дмитрий Леонтьевич Ноговицын, төрөтүгүн Чурапчытааҕы Алаҕар нэһилиэгин ыччата, түүнүгү симиэнттэн кэлэн хомунан, аһаан-сүөн, сыныһаарга оностон эрэрэ. Соһучу кини телеграфтан наарыһынай уол бу тиниэн кэлбитэ. Сылалыт, бөтүөхтээбит. Старшай түргэнник ыһааһаарын эттэ. «Иркутскайга ыһааһа олоһолор. Кистэлэҥ, сүдү суолталаах инитиннэрин баар үһү» диин быһаарда. Дмитрий Леонтьевич үлэтигэр тиниһитэ, кырдык, Иркутскай ыһааһа олоһор эбит. Ити сарсыарда

10 чаас ааспытан кини этэ. Оччолуһа Москвага сарсыарда 5 чаас буола илгитэ. Дмитрий «Үлэбэр кэллим», – диин Иркутскайга биллэрэр. Тутта анарааттан «Өр сыл үлэлээбит үөрүйэх телеграфиста аппарааһа олоһо оҕус» диин сорууһаллар. Өр сыл үлэлээбит, саастаах нуучча дыахтарын аппарааһа олоһоллор. Оччолорго «Бодо» диин аппарат сир айы баара, оннооҕор инники сэриилэһэр-кирбиһэ кытары.

Телеграфист телеграмманы ылан барбыта. Сотору остуолугар умса түһэн хаалар. «Сэри» диин тылы көрөөт, сүрүһэ тулуйбатах, уһан хаалбыт. Ол курдук телеграмманы ылан, өрөспүүбүтүкэ үрдүк салалтатыгар – партия обкомугар, Үрдүк Сэбиэһэ, уобаластааҕы военкоматка тутта тириэрдэ охсоллор. Ол биллэрин Чурапчыга күн иккис аһаарыгар тиниһэн кэлбит.

Маҕыһааһы бэлэмнээх.

Алексей Слепцов

Чурапчыга саҕаламмыт призывтар

Чурапчыга Военкомат дии тэриитэ суоҕа. Мэҥэ Хаҥаласка Майаага эрэ баара. Кини илин эгээр 5 оройуону көрөрө, хааччыһара. 1941 сыл Мэҥэ Хаҥаластааҕы, 1942 сылтан Чурапчытааҕы военкомат дии аатырбыта. Коммуоралара сии биир Майаага этэ.

Фронтта маҕыһа ыһааһы 1941 сыл от ыйын 30 күнүгэр буолбута. Онно ЯНВШ (СНО – Саха национальнай байыаннай оскуолата) үөрэхтээх ыччаттар ыһааһылыгытара: Барашков Степан Герасимович (Арыһлаах), Догдолов Егор Лукин (Болтоно), Захаров Егор Гаврильевич (Төлөй), Ефимов Константин Илюкентьевич (Одьулун), Егоров Кирилл Григорьевич (Хатылы), Каргузов Василий Яковлевич (Болтоно), Собакин Макара Тарасович (Соловьев), Толстоухов Федор Федорович (Мугудай), Филиппов Константин Михайлович (Чакыр), Догдолов Федор Федорович (Бүлүү, биһиги олоһон ыһааһылыгыта), Жураков Илья Емельянович (Калин кийи).

Иккис ыһааһы 1941 сыл атырдьах ыйын 6 күнүгэр буолбута. Итиннэ младшай хамандыырдары (сержанттары) иһигэ, үөрэтэн таһаарар анал оскуола талан ылыгытара. Ол оскуола Чебаркулга үлэтирэр. Онно барыта 7 ыччат ыһааһылыгыта. Биһигиттэн Миронов Николай Григорьевич, Сергеев Савелий Дмитриевич, Неофитов Григорий Михайлович уонна килилэр – А. И. Аксенов, А. И. Авдеев, Е. Е. Попов, Тааттаһан Иван Иванович Винокуров (ЧПУ үөрэхтээхтэ) бааллара. Бу өрөспүүбүтүкэ үрдүнэн анал хомуур эбит. Эссэ Мэҥэ Хаҥаластан 6, Аммаһтан 2, Уус Майаһтан 1, барыта өрөспүүбүтүкэ үрдүнэн 16 ыччат аһааһылыгыт. Калин, 1942–43 сылларга аһааһа анал ыһааһылар баар этилэр.

Үһүс, ол эрэри маҕыһа маас-сабай ыһааһы 1941 сыл, атырдьах ыйын 15 күнүгэр ыһааһылыгыта. Ити хомуурга 230 киһи аһааһылыгыта. Кинилэр Иркутскай уобалас Майаа байыаннай, сортировочнай лааҕырыгар тиниһиттэрэ. Сотору үтүс өттүлэрэ сүүрүнэн кавалерияга үөрэнэ, Нижне-Удинскайга ыһааһылыгытара. Онно биирдий анал аты ылан көрөн-истэн, аһаан, ол аһаарынан үөрэхтэрингэр сылдьар, эриилэр буолбуттара. Маһа орто саастаах, күүстээх-уохтаах, быһаһын эттэххэ, күөһүгэр күннэрингэр сылдьар уолаттар мустубуттара. Командованиһа сирдэрбэт тына уһууһулуһу дьон буолан тахсыбытара. Кинилэр – 1941 сыл сэттэһингэ Москва куораты көмүскэһит дьоннортон сорохторо.

Ыһааһылыгыттар араас байыаннай чаастарга тарбатыллыгытара. Бу да сырыыга, кили даҕаны ыһааһылыгыттары аһаардаһа сахалар эрэ этилэрэ дии санааһын. Бары оһук барыта биһиги хомуурга түбөһөн барбытара.

Иккис улахан хомуур 1941 с. балаһан ыйын 7 күнүгэр саҕалаһыта. Маһа 259 киһи ыһааһылыгыта. 1941 с. Чурапчытан барыта 666 киһи фронтта аттаһыта.

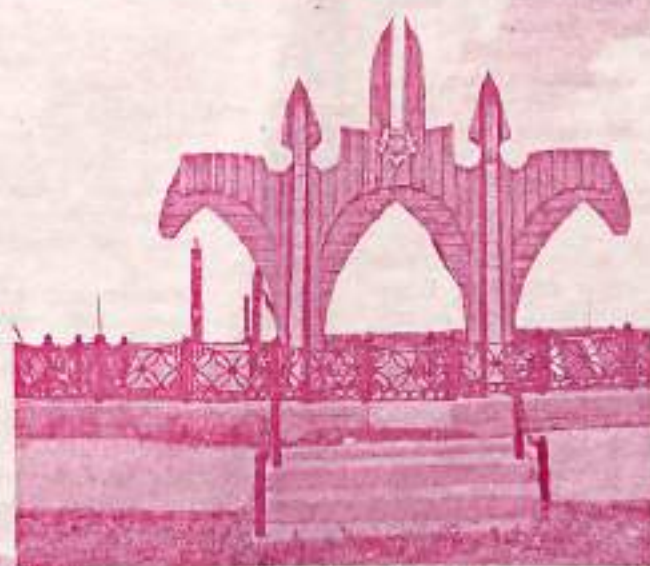
1942 с. маҕыһа хомуурга кулун тутар 16 күнүгэр 34 киһи барбыта. Бу сыл саамай улахан маас-сабай хомуур бэс ыйын 20–25 күннэрингэр ыһааһылыгыта. Барыта 533 киһи хабыллыгыта. Бу сыл үһүс улахан хомуур балаһан ыйын 29 күнүгэр буолбута. 180 киһи ыһааһылыгыта.

1943 сыллаахха бэс ыйыгар икки тогул 171 киһи аһааһылыгыта. Үлэ фронтугар 175 киһи барбыта.

1944 сыл, бэс ыйыгар 108 киһи ыһааһылыгыта.

1945 сыл, от ыйыгар аһааһылыгыт 30 киһи иһигэ кыраһыһаһа тиниһиттэрэ.

Онно Чурапчы оройуонуттан барыта 2170 киһи ыһааһылыгыта. Ол иһигэр үлэ фронтугар – 281 киһи тиниһитэ.

УЛУУ КЫАЙЫ 77 СЫЛЫН КӨРСӨ

Кыайы күнү эйиэхэ туюх суолталаабы?

Улуус бары олохтоохторун Улуу Кыайы күнүнэн иттиктик-истинник эбэрдэлинибит! Бу бэлэ күн эйэлээх олох уһан-сыбыт ытык дьоммутун чигэстиир, киһилэр албан ааттарыгар сүгүрүүр ытык күммүт. Оттон бу бырааһыннык туюх уһулуччу суолталаабын ыччаттарга ыйыталаастым.

Василена Мохневская, Чурапчы нэһилиэгэ:

Мин Чурапчытаагы история уонна этнография түмэллэр экскурсоводунан үлэлинимин. Онон, Аба дойдуну көмүскээччилэр тустарынан күнүбүтү дьоммугу-сэргээбэ сыргатааччы, тарбачаччы буоларбын. Кыайы күнү биһир саамай улахан суолтата өмчөтөөбү күмүт кыайымын уһан-сыбыт ытык көлүмүт дьоммут албан ааттарын умнубаакка, ойдуу-саныа, махтана сылдарбытыгар сытар дин саныабын. Бу күн эйэлээх олохпутун уһансыбыт уонна Дойдуну чөлүгэр түһэриигэ үлэстээбит бары эбэлэрибит, эһэлэрибит, махтанар күммүт. Хайдах курдук ыраахан усулуобуйага сылдьан, хайдахтаах курдук хорсун быһыынан биһиэхэ сырдык, эйэлээх олох адалбыттарын киһи сөбөр. Холобураан арылах сымпалары эттэххэ: ССРС үрдүгүн 34 мөл. тахса киһи сэриилэспит, уопсайа 27 мөл. киһи өлбүтүтүн, 13 аңар мөл киһи туюх да сэриигэ сыһыан суох үлэбит дьон өлбүт, онтон Саха сиригэр 68 тыһ. киһи сэриилэспиттэн аңарын кэригэ киһи төнтөн кэлбит, ачыктаан, ылдьан 80 тыһ кэригэ киһи өлбүт-сүппүт. Чурапчы көрдөрүүгэ олох идээн: сэриинэн 16 тыһ. нэһилиэнньэлээх эбит

буолаахпыт, 1945 сыллаахха 8800 эрэ киһи хаалбыт, мантан сэриигэ тыһыынчаны кыайыт киһи өлбүт, Хоту көһөрүлүүгэ 2 тыһ. тахса уонна атын дьон бары ыраахан олохтон, сугатан-кураантан, ырылтан өлбүт буолан тахсаллар. Оттон сэриин сабаланытыгар ССРС күүһэ дьонуан, сэбинэн-сэбиргэллэнэн да Германияттан 2-3 төгүл бары күүһүнэн мөлүт. Онон бу күн хас биһирдэн ыалга олус улахан суолталаах, хас биһирдэнит төрүүчүтүгэр, сэриигэ да буолбатаабын, тыылга үлэстээбит дьоруойдардаахпыт.

Альберт Лукин, Хадаар нэһилиэгэ:

Сэриин сылдарыгар эһэм Дмитрий Константинович Лукин, оччолорго 6-7 саастаагар дьомун кытта күүс өттүгүн Хоту көһөрүлүүгэ барбыттар. Эһэм — тыыл бэтэрээн, билигин 86 саастаах. Кыайы күнүгэр кустуу барар үгэстээх. Быылгы сезонга эмиз бараары бэлэмнээн, онгосто сылдьар. Айылбага тахсарын собулүүр.

Бу улахан суолталаах бырааһынныгынан Хадаар эр дьон кустаан, байанай биһирбит булду туттан үлэстэн, ытык кырдыабытарбытгар үгэс быһымынан күндүлүүбүт. Маны таһынан бу күнү көрсө араас субьютунуулар көхтөөхтүк ытыл-

лаллар.

Кыайы күнүнэн эһэбин, бары бэтэрээннэри эбэрдэлинимин. Бу Улуу Кыайыны аҕаалары, олохторун толук уурбуттарга сүгүрүбүтүн. Ким да умнулубат! Туюх да умнулубат!

Антон Фомин, Чурапчы нэһилиэгэ:

Аба дойдуну сэриитин кыайымы, биллэн турар, суол-тата олус улахан. Сэбинэ-кэй Соһуус сэриигэ кыайымыта, дойдубут байыаннай күүһэ олус кыахтаабын атын дойдубутка өссө төгүл биһиргэспиттэ.

Кыайы — норуот бүтүүнүн кыайымыта буолар. Соһуус бары омукутара биһир сомоҕо буолан, өстөөсү самарбыт, хорсун кыргыһылар билиэхэ, эдэр дьонго холобур буолар. Ол курдук, түмүкүлээх дойдуну хаһан баҕарар кыайымылаах тахсарын көрдөрөр. Маны таһынан Кыайы билигин, эдэр дьону, дойдуга бэринилээх, хайа да түтүгүгэ төрөөбүт сирбитин-уопутун харыстыырга — көмүскүүргэ үөрэтэр. Дойду күүһэ — киһи үтүкэниэх дьон.

Бу кырыктаах сэриигэ эһэм Гаврил Петрович Фомин ыгырыллан, Сталинград, Курский Дуга кыргыһыларын кыттабыта. Мин эһэбинен киһи туттабын. Күндү эһэлэрибит, эбэлэрибит билигин эйэлээх, уйгулаах олохпут туһугар Ийэ дойдуларын көмүскээбиттэрин олус күүсэ махтанабын!

Марфа Петрова

Илья Березкин: «Түмсүүлээх буоллахпытына сайдыахпыт»

Хас биһирдэн норуот сыллаах-соруктаах буолуохтаабын туһунан Чурапчы улуусун бойобуой дьайыы бэтэрээннэрин Сэбиэттэн бэрэссэдээтэ Илья Березкин Улуу Кыайы 77 сылыгар анаан кэпсээтэ.

«Түмсүүтэ суох ханнык баҕарар омук, өрөспүүбүлүкэ сайдар кыага суох. Арахсыы дьон — кэһини суола. Араарар төрүөт элбэх, араас баартылардаахпыт, араас омукут диэхпитин сөп, онтон сыл-сорук туруоран түмүстэхпитинэ, билигин туюх да тохтоптон.

Сылбыт — Дойдубут салайааччытын Владимир Путин, култуурабыт тула буолуон сөп. Ол тула дьон сомоҕолохуохтаах, култуурабытын өрө тутуохтаахпыт. Билигин Арктическай киһи тутулутун элбэх киһи утара сатыыр, харчы барар дьон. Дьонго, сылыннан наардаахха, наһаа улахан суох үл-харчы тахсар. Билигин улуу култуурабыт, Аан дойдуну барыта сөбөр-махтайар. Онно сөп түбэлэр киһи, эби-йик баар буолуохтаах. Саха киһитигэр садалаан, олохтоотар тийэ Аан дойдуга аатыра турар. Онон, арктическай култуура киһи хайаан даҕаны наада. Кээр көлүмүтэр ону өйдөөхтөр дин саныабын. Итини таһынан, билигин Украинага буола турар былаһыаннара салайааччыбыт тула хайаан даҕаны түмүкүтээхтэ, кэннибит дьонку чутуруйарбыт сатамат. Дойдубут соҕотон!» — диэтэ Илья Сергеевич.

Улууспуттар билигин уопсайа 38 бойобуой дьайыы кыттылааҕа баар. Бука бары биһир улахан Сэбиэт тэриин, улуус, өрөспүүбүлүкэ тэрийэр дьаһалларыгар, нэһилик ылар аахсыяларыгар көхтөөхтүк кытталлар. Уолаттар бэйлэрин бойобуой тааарыстарын үйүтүгүтэ күүсүлээх үлэни ытталлар. От ыйын 1 күнүгэр Бойобуой дьайыы бэтэрээннэрин күнүн бэлэстивилэр. Быылгы Улуу Кыайы 77 сылыгар анаан, туспа холуонна тэриин киһирэхтэрэ.

Сэмэн Журавский

УСТУОРУА ЧАХЧЫЛАРА

Кунайаан Поповтара — хоту көһөрүлүүгэ

Билигин, Поповтар, төрүтүгэрбит Мугудай сиригэр ордөөбүтүн олохсуйбуттар. Күнүг көнө сыһылаах Кунайаан дьон сайылыктаахтар эбит. Сайылыктарын тула кыстык алаастардаахтар. От оттоон сүөһү-сылгы нитэн, бурдук ыһан, булгаан-балыктаан ныр-бааччы олохтооттар.

Дьоннорбут, сэбинэ-кэй быһаас олохтооммутун кэннигиттэн, кэлэктиниһин хайааһытылар тэриилэн барыларынгар, Чыччааҕа киһинээх Максим Горькай аатынан колхозка чигэстэнэн кириллилэр. Аба дойдуну Улуу сэриинэн саамай кытаах кэмнэригэр, 1942 с. сайын сир дойдуну курааннаан, Саха сиригэр партизан обкомун ити сыл атырдьах ыйын 11 күнүгэр Чурапчы улуусун 41 колхозунун Булуҥ, Эдьигээн, Кэбээин оройуоннарыгар көһөрөр туһунан уураабы ылыммыта.

Чурапчы оройуонун Мугудай нэһилиэгиттэн Поповтар аймахтан 1942 с. былаһан ыһыгар хоту Эдьигээнгэ Сылалаах нэһилиэгэр уонна Талахтаах дьон арыыга күүс өттүгүн көһөрүүгэ 24 киһи барыта, сүрүгүнэн Максим Горькай аатынан колхозтан. Саамай аба саастаахтара Болтук Бүтүр-Урадастаах 65-тээх эбит, кэргэнэ уонна иллиттэн сизэ барсыбыттар. Оттон аймахтарга саамай кыралара 1 саастаах оҕо Егор Попов дьоннорун кытта барсыбыт.

Көһөрүлүү сыллара билигин Поповтар аймахха эмиз ыар тыһынаах аһыта. Ити сылларга 8 киһи сырдык тыһынаах быһабыта, ол иһигэр биеэ оҕо! Көһөрүлүү кэннигиттэн 6 киһи Томпо, Намга, Олүөхүмэ, Эдьигээнгэ

уонна Ф.Е.Попов Бүтүр-Урадастаах дьонун олохсуйбуттара. Итигэ тыһынаах дойдубулар Чурапчы оройуонун Мугудайга 9 киһи эргиллэн кэлэн, ыал буолан, Поповтар утумнарын салдабыттар. П.И. Попов 1877 с.т., М.Н. Попов 1878 с.т., Х.И. Попов 1895 с.т., П.Х. Попов 1939 с.т., А.Х. Попов 1939 с.т., Т.Ф. Попов 1929 с.т., Г.Е. Попов 1939 с.т. көмүс унуохтара көһөрүлүү сылларагар (1942-1946 сс.) Эдьигээнгэ хаалбыттар.

Кыра Таһына 1937 с.т. көмүс унуоҕа аара Алаараа Бэтэрээн хаалбыта. Киһи алта Эдьигээн улуусун Баахынай дэриэбинэтигэр 2017 с. көһөрүлүүгэ анаан оҕоһуллубут мемориалга суох. Тийбэтэх.

Бу дьоммут ортолоругар эһэбит Харлампий Иванович Попов (1895 с.т.) баар. Дьон кэһининэн, эһэбит үрдүк унуохтаах хатынгар соҕус киһи эбит. Туруу үлэниг киһи буолан, элбэх оҕолорго дьэ кэргэнин толору аһатыннэн олохтоот, хоһуун булчут уонна балыксыт эбит.

Көһөрүлүү сылларагар ыраахан усулуобуйага сылдьан, тыһынаах ылдьаан эһэбит Вера Петровна кэргэнэ Харлампий Иванович, ус оҕото Татьяна, Петр, Александра күн сиринтэн бары-

лар.

Кырдык да, Эбээ Бирэ ити үлүгүрдээх эрийи кыһаһыны, ыраахтарын көрсөн баран, кытаах синаалаах, тулуурдаах, сатабылаах үлэниг буолан, алта оҕотун көрөн-харыстан, аһатын-таһынан көһүттэн эргиллэн кэлэхтэрэ!

Биһирэ санаан көрдөххө, дьоммут барахсаттар көһөрүлүү кэмнэргэ сүрдээх ыраахан олох көрсүбүттэр, кыһыныгы бытарҕан тыһыныта, сайыныгы өгүрүк кыһааһа үлэ бөдөнү үлэстээбиттэр эбит. Көһүү ыраахтарын бэйэ-этинэн-хаанынан билбит адам Аччыгы Уйбаан, оччолорго 14 саастаах уол, өмчөтөөбү ыар кэм туһунан үгүһү кэһинэрэ. Дьоммут биһир дойдубуларын чыччааһы кытта биһиргэ буолан, ыраахан сыллара өйдөһөн-өйдөһөн тулуйбуттара, дойдубуларын эргиллэн кэлбиттэрэ.

Дьоммут дойдубуларын Мугудайга Чыччааһыгар кэлтэт, Максим Горькай аатынан колхозка үлэ үөһүгэр түспүттэрэ. Эбээ Бирэ ыһыныксытаабыта, оҕолор колхоз араас үлэтигэр үлэстэн барыттар.

Эһэбит Харлампий Уйбааннаах уонна Эһэбит Бирэ Бүтүрүбүтэ оҕолоро Иван, Елена, Петр, Татьяна, Мария, Иван

Григорьевич Попов ыал буолан, оҕолорун-урууларын, таһаарылаахтык үлэстэн-хамсаан, Мугудай нэһилиэгин дьонун-сэргээтин ытыктабылын ылан, дьолуннаах олоху олохтооттар. Билигин киһилэр олохторун ыччаттара салгыылар. Чурапчыга, атын да улуустарга уонна Дьоккуускай куоракка олохтор, ситиһилээхтик үөрэнэлэр, таһаарылаахтык үлэлиилэр. Поповтар, Макаровтар, Гуляевтар ааттарын ааттаталлар. Кунайаан Поповтарын уонна Бүөчээни Толстоуховтарын утумнарын тэнитэлэр.

Эһэбит Харлампий Иванович убайа Григорий Иванович кэргэнигэн Мария Ивановна уонна Аччыгы Уйбаан дьон итигэр уолларынгар ханылаан Мария Егоровна Перминова дьон кыһыны кыра эрдэтинэ итэ ылбыттар, бэйлэриг аһыларын суруйтарбыттар, киһи көһөрүлүүгэ баралларыгар 11 саастаах эбит. Попов Мария Григорьевна куоракка киһирэн үөрэнэ сылдьан, Зеленин Александр дьон нуучча киһитигэр кэргэн тахсыбыт. Эдэр ыал Зелениннар Томпо оройуонун Охотскай Перевоз бөһүөлэгэ тийэн олохсуйбуттар.

Хос эһэбит Иван Иванович быраата Петр Иванович — Урадастаах Бүтүр кэргэнигэн Мария Никифоровна уонна иллиттэн сизэнэрэ, 12 саастаах уол, Михаил Петрович Варламов-Попов көһөрүлүүгэ барсыбыт. Михаил эһэстэ эһэ-көһүүгэ олохтон туораабыттар. Көһөрүлүүттэн дойдубуларын эргиллэн кэлэн баран, куоракка киһирэн үөрэнэн, үлэниг буолар. Попов Михаил Петрович ор сылларга Нам оройуонун партизаны, салайар үлэстэрэ сылдьыта. кэргэнигэн Варвара

Степановна уонна 8 оҕону төрөтөн, итэн, үлэниг дьон оҕорбуттара.

Абааһыт Сөдүөт Болтук ой-санаа, эт-хаан өттүгүн сайдылаах, Мугудай нэһилиэгэр биһир киһи эбит. Киһи уола Егор Федотович, кыһа Татьяна, төрөт сизэ көһөрүлүүгэ сылдьыбыттар.

Биһир сизэ Федот Егорович Попов Эдьигээн орто оскулатын бүтүрэр, онтон Читага медицинскэй үлэстүүтү бүтүрэн быраас идэтин баһылыр. Окулист бырааһынан өр сылларга Улан-Удэ үлэстэбит, нуучча кэргэнигэ уонна уоллаах кыыс оҕоломмуттара биһир, Бүрэт өрөспүүбүлүкэтин үтүөлээх бырааһа буолбута.

Сөдүөт өссө биһир сизэ Егор Егорович Попов Эдьигээн орто оскулатын бүтүрэн баран, Владивосток куоракка Тихоокеанскэй флотка 5 сыл подводнай лодка гидроакустигынан сулуспалаабыт. Эдьигээнгэ комсомол сүкүрүтэринэн үлэниг сылдьан, Олүөхүмэ Кыһаах Армы кыһынын Эльза Семеновна Корнилованы кэргэн ылар. Егор Егорович салайар үлэстэрэ үлэстэбит. Поповтар билигин Олүөхүмэ куоратыгар бөһүөлүк олохтоот, ыччаттардаахтар.

Эбээ Бирэ биһирэ харач уулаах оҕолор эппиттээх: «Ити уодаһынаах нымэс сэриигэ, чурапчылары хоту көһөрбөхтөрө буоллар, оҕолорбут, дьоннорбут бука бары баар буолуо этилэр. Оччобо тыһа эр ууһан-тэнигэн барыа этибит».

Сэриин буолбатын, дьон оҕолор, үлэниг сыһыанар усулуобуйага тупсан истин, үлэниг киһи ныр-бааччы баһылыгы олохтоот, таһаарылаах Чурапчыт сайда, кэһини турдун!

Григорий ПОПОВ, Дьоккуускай к. олохтоо.

САССР ТӨРҮТТЭММИТЭ 100 СЫЛЫГАР

Кытаанахха бастакы оскуола.

Кытаанах нэһилиэгин сайдыытын устуоруйатыттан

Былыр Дыгын сабаттан үөскээн – тэнийэн олорбут I Хатылы (Кытаанах) нэһилиэгэ Боотуруускай улууска биэр кырдыаҕас, улахан удьуор үлэһит дьоннордоох нэһилиэгинэн буолар.

1917 сылтан Өкөөп өрө-балүүсүэйдэ кыйан, Саха сирингэр, ол иһингэр Боотуруускай улуус салалтатыгар араас салайар уорганнар тэриллэн ааспыттара. 1917 с. Саха сирингэр Куттал суох буолуутун кэмитиэттэрэ тэриллибиттэрэ. 1917 с. муус устар 30 күнүгэр ытыллыбыт мунуабынан, Кытаанах бастакы үөрэхтээхтэринтэн биэрээтэрэ, учуутал Кирилл Петрович Захаров талыллыбыта. Бу сыл улууска КОБ састааба саҕардыллыбыта, бэрэссэдээтэлинэн эмиз Кытаанах киһитэ Илья Никифорович Башарин (1902-1905 сс. хулуба) талыллан үлээтэбитэ. Бу сыл КОБ-у таһынан “Земство” быраабата тэриллэр, манна бэрэссэдээтэлинэн Кытаанах киһитэ Собакин Савва Семенович, буоластаабы земской управы бэрэссэдээтэлинэн Е.М.Егасов буолар, кинилэр эскиртээринэн Кирилл Захаров анаһар. 1919 с. тохсунньу 17 к. ытыллыбыт Боотуруускай улуунун I сийиһингэр I Хатылы нэһилиэгиттэн С.С.Собакин, К.П.Захаров дэлэст буолан талыллан киһирэн, сийиһе үлэтигэр актыбынайдык кыттыбыттара. 1918 с. “Земствоны” уларытан, улуустаабы Ситэриилээх кэмитиэт тэриллэбитэ. Бэрэссэдээтэлинэн Савва Семенович Собакин буолбута. Нэһилиэккэ ситэриилээх кэмитиэт бэрэссэдээтэлинэн Г.Т.Захаров аһаммыта.

1921 бүтүүтэ Саха сирин 9 булаһыгар Байынанай бадыһыһыа биллэриллибитэ. Чурапчыга Н.Д. Субуруускай революционнай этэрэстэ тэриимитэ манна улууспут 9 бастакы комсомолестара, Кытаанах ыччаттара: Данилов И.Р., Дьячковский Д.Н., Кононов И.И., Миронов Н.Р., Парфенов И.И., Собакин С.Т., Чепалов В.И., Чепалов И.И., Яковлев П.Г. Кыһыл этэрэст байыастарынан буолан, гражданскай сэрин бары улахан кырдыһыларыгар кыттыбыттара.

1922 с. муус устар ый 27 күнүгэр Бүтүн Соһуустаабы Киин Ситэриилээх кэмитиэт Саха АССР тэриилитин туһунан декрет ылыммыта.

1925с. нэһилиэкпитигэр Иннокентий Давыдович Коркин “Якуттору” кытта дуоҕабардаһан, “Торговая фактория Якутторга” дьон улууска бастакы улахан лааптыны астарбыта. Ол эрэри Иннокентий Давыдович 1928с. быыбардыыр быраабын быһан, бааһын-дуолун, сүөһүтүн тутан ылбыттара. 1931с. от ыйын 30 күнүгэр киин быраабын барытын БСККСК Президиумун уураадын төнүнүөрүттэрэ. Нэһили-

эккэ судаарыстыбаннай нолуок хомуйааччынан үлээтэбитэ.

Сэбиэскэй былаас бастакы сылларыгар тыа ыала алаастарынан олонор үгэс буолбут дьарыктарынан сүөһү иитиитинэн дьарыктаныммыттара. 1930с. Кытаанах нэһилиэгэр 380 хаһаайыстыба, 1275 киһи баара. Ынах сүөһүтэ 4356, сылгы 1750 төбө эбит. Күн бүгүн 138 хаһаайыстыба, 478 киһи, ынах сүөһү 889, сылгы 901 баар.

1942 с. Хоту Булун оройуонугар күүс өттүнэн көһөрүүтэ Кытаанах нэһилиэгин 7 колхозтунан 5-рэ (Ярославская аатынан – бэрэссэдээтэл Мионов Н.М., “Кыһыл сэриниһ” – бэрэссэдээтэл Абрамов Н.П., Чкалов аатынан – бэрэссэдээтэл Собакин И.П., “Кыһыл итиһ” – бэрэссэдээтэл Потапов В.Н., “Күүһү түмүү” – бэрэссэдээтэл Игнатий Г.С. барбыттара, мистэҕэ 2 колхозос (“Бойобуой”, “Эдэр ыччат”) хаһыттарыта. Танда - Бахсы нэһилиэгин 2 колхоза (“Кыһыл Танда” – бэрэссэдээтэл Местников Д.Г., Каганович аатынан – бэрэссэдээтэл Местников Р.И.) иккис көһөрүүтэ хабыллыбыттара. Икки нэһилиэккэ 208 хаһаайыстыба 582 киһи хоту Булун оройуонугар көһөрүллүбүттэрэ.

Булун оройуонугар сылдьан, “Аҕа дойду Улуу сэриитин сылларыгар кэбиһиннээх үлэтин иһин” мэтээллэринэн 38 киһи, ССРС Балык бырамыһыланнаһын Боһуотунай Грамотатынан 15 киһи наҕараадаламмыта.

1945 сыл түмүгүнэн нэһилиэккэ 2 колхозос баара.

1978 с. олунньу ый 27 күнүгэр Чурапчы райсэбиэттин исполкома Саха АССР Министирдэрин Сэбиэттин 1978с. олунньу ый 1 күнүнээһи уураабынан “Чурапчы” совхозос тэриллибитэ.

1986с. ССКП Киин Кэмитиэтэ уонна ССРС Министиристибэттин сэбиэтэ Агропромышленнай комплекстарга бэдэрэинэн үлэ туһунан уураабар олохуран, оройуонга биэр бастакынан Килээнки отделениегыр дьиз кэргэниһэн бэдэрээтэһэн үлээтэһингэр дуо-

габар түһэриллибитэ, ол курдук дьиз кэргэниһэн бэдэрээккэ бастакынан Анна Михайловна, Петр Иванович Игнатевтар, Христина Ивановна, Григорий Трофимович Борисовтар дьиз кэргэттэрэ үлэни саҕалаабыттара.

Килээнки отделениетын Кыланныксыт эр дьон, “Эрэмий” ферматын манньыксыттарыта пятастка устата кэлэктиибинэн бэдэрээтэһэн үлэһингэр совхозоска ыгырыны таһааран үлээтэһингэр: Потапов А.И. ферма старшаһа, Захаров А.Х., Захаров В.Т., Кириллин М.М., Борисов Г.Т. Бу эмиз оройуонга бастакы саҕалааһын этэ.

Килээнки отделениета 1988 с. күһүнүттэн сүөһү үлэтигэр икки аренднай биригээдэлэр тэриллибиттэрэ. Ыаннык сүөһү аренднай биригээдэтигэр салайааччынан П.Ф.Максимов, онтон субан сүөһү аренднай биригээдэтин салайааччытынан П.П.Захаров аһаммыттара. Бу аренднай биригээдэлэргэ хонуу үлэһиттэрэ сыһарылыбыттара. Ыаннык арендатыгар С.С.Лазарев салайааччылаах үрдүк үүнүү звенота, онтон субан арендатыгар И.И.Коркин звенота. Сылгыһыттар тусла дуоҕабарынан үлэһингэр буолбуттара, салайааччынан В.Д.Андреев аһаммыта. Бу оройуонга, өрөспүүбүлүккэ бастакы тэриллиһи этэ, онон өрөспүүбүлүкэ араас оройуоннарыттан уопут атастаһа элбэх дэлгээссийэ сылдьара.

1980 с. оройуонга биэр бастакынан Килээнки отделениегыр силлэс звенота тэриллибитэ. Звеньеводунан Скрябин И.Н. аһаммыта. Чилиэниһингэр: Лазарев С.С., Платонов Ю.Г., Яковлев М.М., Собакин В.В. этилэр. Бастакы сылтан таһаарылаахтык үлээһин оройуонга, өрөспүүбүлүккэ биһилибиттэрэ. Онтон звеньевод Г.В.Захаров буолбута. Ол сайын угут буолан талах кыммыы киһирбэт үүнүүтэ буолбута. Былаан 800т. буолбута. Тыа хаһаайыстыбатын министирэ Михаил Ефимович Николаев кэлэн кэспэппитигэр 1000

туонна силлэһи бэлэмниһигэр звенота үлэһиттэрэ эбээтэлиһибэ ылыммыттара. Эппит тылларын толорон 1138 туонна силлэһи бэлэмнээн, былаан 132 бырыһыан толоруллубута. Совхозоска, оройуонга бастаан, массыына пуондатын ылбыттара.

1983 с. силлэһингэр звеноттан арааран, оройуонга бастакынан С.С.Лазарев хотуһаны тупсаран онгорор үрдүк үүнүү звенота тэриллибитэ.

Бааһынай хаһаайыстыбатын тэриһин 1990с. РСФСР уонна 1991 с. Саха АССР “Бааһынай хаһаайыстыбатын туһунан” уонна «Сир реформатын туһунан» сокуоннар тахсыларыттан саҕаламмыта. Чурапчы улуунугар 1990 с. дьэри 5 бааһынай хаһаайыстыба регистрацияламмыта. Бу бастакылар кэниһэриһтэн тутта Кытаанахха нэһилиэк бастык дьонно, туруу үлэһиттэрэ нэһилиэккэ бастакынан бааһынай хаһаайыстыбалары тэриһингэр: Олег Парфенов – “Тэриһ” б/х, Проконий Захаров – “Таба Баалы”, Михаил Захаров – “Монкуй” б/х, Василий Андреев – “Ньюру” б/х.

1992 с. саҕаламмыта “Чурапчы” совхозос Килээнкигэ биэр аренднай предприятиега үлэтин тохтотон, бастакыларга эбии аҕыс бааһынай хаһаайыстыба тэриллибитэ.

Нэһилиэккэ тыа хаһаайыстыбатын сайыннарыла тэрээһиннээх үлэ түмүгүнэн СӨ Бэрэсидьиэнин базовой бааһынай хаһаайыстыбатынан Егор Владимиров салайар “Дьарбан”, улуус базовой бааһынай хаһаайыстыбаларынан Татьяна Григорьевна Потапова салайар “Чааны” Николай Васильевич Парфенов салайар “Сэрэ” бааһынай хаһаайыстыбалара буолбуттара.

1914с. Хабатын I кылаастаах училищетын, С.С. Собакин туруорсуутунан, бэйэтин чааһынай дьэтиин сиртэһиһтэн туран астарбыта. Учууталынан В.И. Софроновы ыгырбыта. 1919 с. “Хабатчинскай Сэбиэскэй оскуола” дьон уларытыллан ааттаммыта. 1921 - 1922 гражданскай сэрин сылларыгар оскуола кылгас кэмиз сабылаа сылдьыбыта. 1929с. оскуола дьэтэ Наматтан Килээнкигэ көһөрүллүбүтэ. 1929-1930с. оскуола 4-с кылаас, 1930-1931с. 5 кылаас аһыллар. 1931с. оскуола И.Е. Митрофанов аата иһэриллэр. 1932 - 1933 үөрэх сылыгар оройуонга биэр бастакынан сэттэ кылаастаах оскуола аһыллар. 1933с. оройуонга, өрөспүүбүлүккэ да аһыллах саҕа типовой оскуола дьэтэ тутулан үлээтэ киһирэр. 1939 - 1940 үөрэх сылыгар Чурапчы оройуонугар бастакы орто оскуола (VIII кылаас) аһыллыбыта.

1941 сыл Аҕа дойду сэригэ саҕаланан, Кытаанах оскуолатын эмиз хаарыйбыта. Оскуола 8-с уонна 9-с кылаастара сабыллан, 7 кылаастаах оскуола куубуллубута. 9-с кылааһы бүтэрбит оҕолор үксүлэрэ Чурапчы педучилищетын I куурунугар үөрэнэ киһирбиттэрэ.

1942 күүс өттүнэн көһөрүүтэ 218 оҕо хабыллыбыта. Онон оскуола үөрэнэр оҕо ахсаана биллэрдик аһыллыбыта. Аһыллах. Танда Бахсы нэһилиэгэтигэр оскуолалар сабыллан, онтон кэлэн оҕолор үөрэнэр буолбуттара. 1942с. райсэбиэт исполкомун баһаарытынан оройуон оскуолаларыгар иһэриһээтэр аһыллыбыттара. Кытаанах оскуолатыгар 20 мистэһээх иһэриһээт үлэтин саҕалаабыта.

Сэрин, хоту оройуоннарга күүс өттүнэн көһөрүү содуларыгар дьон өлүүтэ-сүтүүтэ олус улахана, ол түмүгэр сэрин кэниһээһи сылларга төгүрүк тулааһа оҕо ахсаана биллэрдик эбээтэбитэ. Сэрин кэниһээһи сылларга оскуола матырылааһынай баазатын тупсарыла үтүс үлэ ытыллыбыта. Бу үлэһиттэрэ колхозтаахтар, нэһилиэк олохтоохторо төһүү күүс буолбуттара. Бу сылларга оройуонга биэр бастакынан точнай наукалары нууччалыы үөрэтин тэриллибитэ.

1955 - 1956 үөрэх сылыгар политехническай хайысханан үөрэтин саҕаламмыт. 2000солк. оскуола мастарыскайыгар араас инструменнар ытыллыбыттар. Тыһынаах муһуҥ дьэтэ, тэпилиһсэ, парник, метеостанция будката оҕолор уонна учууталлар күүстэринэн тутулуллубуттар.

1956 - 1957 үөрэх сылыгар 4 кылаастаах кэргэс саалалаах, ыал олонор хостоох оскуола салҕааһына тутулуллубута.

1960 с. оройуонга бастакынан 8 кылаастаах оскуола тэриллибитэ.

1968с. дьирэктэр И.И. Коркин күүстээх туруорсуутунан иккитээн орто оскуола аһыллыбыта. 1968 - 1975 с. мастарыскай дьэтэ кэргэтиллибитэ, нэһилиэһиэ уонна учууталлар, оҕолор күүстэринэн саҕа успуорт саала тутулуллубута.

1975 - 1984с.с. Үөрэтин кабинетнай систиэмэһэн ытыллыла ситиһилиһбитэ, 1984 - 1998с.с. оскуола матырылааһынай-техническай баазата бөдөрөөбүтэ. 1989с. саҕа үөрэнэр корпус үлээтэ киһирбитэ.

1990 - 1996 с.с. дьирэктэр Коркин В.Н., завуч Пономарева Т.Е., учуутал Коркина Л.З. сырааах үлэһитин түмүгүнэн оскуола художественнай - эстетическай хайысхалаах оройуоннаабы экспериментальнай былаһаакка буолбута, онтон 1995 - 1997с.с. өрөспүүбүлүккэ биэр художественнай-эстетическай оскуола статуһун ылбыта. Бу кэмиз Нам ПУ художественнай - прикладной искусства баазовой оскуолата буолбута. 1996с. оскуола туһааннаах куюнуруска «Российскай Федерация уонна Саха өрөспүүбүлүкэтиин бастык оскуолата» ааты ылбыта. 1998с. оскуола норуодунай суруйааччы В.С.Яковлев - Далан аата иһэриллибитэ. 2021 с. саҕа таас оскуола-саад олоххо киһирбитэ.

Екатерина СКРЯБИНА, Кытаанах нэһилиэгин түмэһин научнай исписэһиниэ.

2021 с. тутулулбут саҕа оскуола.

КЭПСИЭХПИН БАБАРАБЫН

Эһэбитин кэриэстиибит

Аан дойду олобун атыһахты аймаабыт иккис Аан дойду сэринтэ төһөлөөх дьон олобун аймаабытын, харах уутун тохпугун ким ааһан сиптэй?! Сайдыы суолугар үктэммит, олохторо тупсан иһэр Саха сириг уолаттара Аба дойдуларын көмүскүү, уоттаах сэрин толоонугар аттаммыттар. Элбэх саллаат дьоллоох олох эргилтэрин туһугар тыһыннарын толук уурбуттара.

Б у сэрин туһунан элбэх кинилэр, кинилэр, хартыһаналар, о. д. а. айылынналар. Сэрин кыттылаахтарын, Кыайыны адалсыбыттар ааттара умнуллубат. Ирдээһинэр, көрдөөһүнэр кыттылалар.

Ол бивир холобурунан бийиги улууспут Болугур нэһилиэгиттэн 1942 сыл бос ыйын 20 күнүгэр ытырбыллан, 45919 байыаннай чаласка сылдьан «суража суох сүтүтэ» дьон дьонугар биллэрини кэлбит Егор Васильевич Анемподистов (сурукка онук кирибэт) дьылжата буолар. Магтан аллараа кини сизэ Александра Самсоновна Бочарова-Инокентьева суругун бачээттиибит:

«Болугур нэһилиэгин чулуу үлэһитэ, Димитров аатынан колхуос чилиэс, саллаат Егор Васильевич Анемподистов (Алампалдыыстан) сүппүтүн туһунан хара сурук 1943 сыллаахха иһэм

аах дьон кэргэннэр ыар сонун буолан кэлбитэ. Оччолорго сэрин толоонуттан суража суох сүппүтүннөр норуот өстөөгүн курдук көрөллөрө. Ол иһин сэрингэ өлбүттэр өгдөөблөрүгэр бизэр паектарыттан матараллара. Ийэм иккис кыластан үөрэтигэр уурайы, ыар сурактан атааһынан сытынан кэбиспит. Эбэтин көрөрө. Сайынын орус сүтүтүчү, бутул түгүс харбаачы буолан колхуос үлэтин кыра сааһыттан билбитэ.

Күүтүлүк харах уулаах Кыайы буолан саллааттар дойдуларын кэлтигэр барбыттар... Ийэм Агайы баһыһыан Нюрбинналын ээр-сэмээр ажаларын күүтүлүк, эбэбит Марфа Семеновна кэлбит саллааттартан кэргэннэр сураһара да, ким даһаны билбэт эбит.

Сыллар-хонуктар ааһан, эйэлээх олох күстүү оргуйбута, олох-дьаһах көнөн барбыта. Кыайы күнэ сылыата бэлэстэнэр. Мин эмэс сэмээр хаһан даһаны көрбөтөх эбэбин Алампа Дьөгүөрү күүтүрүм. Хаартыска-

тын көрө-көрө, кини курдук дьону көрдүүрүм.

Кэлин, үйө сайдан, хос сизинэр интэриниэт хонуутуттан 1943 с. Орловскай уобаласка кулун тутар 8 күнүгэр геройдуу охтубуттарга хос эбэтин атын булан ылыбыттар. Бу бийиги дьон кэргэнгэ туохха даһаны көмүскүтүтүрүлүк сонун буолбута.

Мин эһэм ир суолун ирдээн, 2019 сыл ыйыгар Орловскай уобаласка Залоговскай куорат оройуонугар нэһилигитим, Красное Поселение нэһилиэгин иһин кыргыһаах кимэн кириигэ кыттан охтубут. Көмүс унуохтара көтөрүлүбүт сиринэр Мемориал аһаабыт этэ. Олохтоох мусуолга «Максим» пулемет уоһа ууллан, ханнары барыар дьорин ытыалаһан, хас да сиринэн куйажа дьолбөстөнөн көрдөрүтүтүр. Ол уоттаах кыргыһааһыттан ордубут дьон кэлсээһинэринэн, Алампа Дьөгүөр наһарыта өлбүтүн кэнигиттэн пулеметун соһотобун соһо сылдыра үһү. Улахан, доруобай кини ыран хаал-

быт этэ дьон сэринтэн эргили-бит минер, биер дойдутаахпыт Васильев Поликарпович Сысолятин бүтэһик көрөһүүтүн көпсөһүн. Кини аҕата Байыкаар сахага улахан, 190 см үрдүктээх кини этэ. «Эһэн минигиттэн төбөнөн үрдүк, олус күүстээх, кыанар кини этэ. Сэрин иһинэ Улахан Алааска балаһан туппугуттар Дьөгүөр сис өһүөтүн соһотобун өрө астыта»,—дьон сөһөн көпсөһүтэ.

Краснай Поселениеттан фешистары үүрбүтүрүн кэһэ олохтоохтор кэригэн, 1000-нан өлбүт саллаат көмүс унуохун хомула саһаабыттар. «Ордук биер пулеметтээх аҕа саллаат халыг хаарга туран эрэ тоҕон хаалбыта тыһыннах курдук көстөрө үһү. Ол дьыл олус хаардаах эбит. Тоһугут саллааттар хаһман иһэр курдукта-

ра. Көрөргө дьулаан этэ»,—дьон мусуол үлэһитэ көпсөһүтэ.

Эһэм унуохар тиһин, мемориальнай дуоскага атын суруйтарбытым. Дойдугун буорун, кыһа онорбут алааһытын илдьэн, эһэбэр уонна онно охтубут Саха саллааттарыгар санаабын этэн, Амма бизэрэһэр үүнэр босоруоскай сибээһи сизэмтэн ыһан кэлбитим. Мусуол үлэһиттэрин кытары суруйсабын.

Кыайы күнүгэр эбэбин Алампа Дьөгүөрү кэригэһэн паракка таһаардым!

Александра Самсоновна БОЧКАРЕВА – ИНОКЕНТЬЕВА, СУРАЛДЫЙМА, РФ хууоһунукутарын соһуһун чилиэс, СӨ устуубатан үтүөлээх үлэһитэ. Чурапчы, Мындааайы.

АЙАР ЫЛДЫК

УЛУУ КЫАЙЫ КҮНҮНЭН!

Аан дойдуну уолутан,
Эмискэччи соһутан,
Алдьархайдаах уот сэрин
Аймаабыта күн сирин...
Сытыы буудула ыһылаан,
Күннээх-түүнү ыспыта,
Олох хааны ыһахтаан
Халлаан ытаан ылыта...
Өлүү-сүтүү куруран
Тоһой аайы күүтүтэ,
Хара сурук ыһыран
Илдьит буолан көппүтэ...
Уоттаах сэрин күлүгэр-
Кыһыл былаах тэллүүрү,
Хорсун буойун түүһүгэр-
Мэтээл, уордаан килбэһиннэр!
Улуу Кыайы күнүгэр-
Кутурбанаах сүөм түһүү,
Харах уулаах үөрүүтэ
Өрөгөйдөөх сүр күүрүү!
Норуот халыг сүүрүтэ
Халбаһаһы устуоһа,
Өлбүт саллаат чинигэр
Чингик үктээн ааһаада,
Дойду модун сүрбэ
Тэбис-тэһиэ тэбисэ
Көмүс сурук бэлэбэ
Хорсун буойун тиллэбэ!
Ыам ыйын тохус күнэ-
Харах уулаах сүөм түһүү,
Ыам ыйын тохус күнэ-
Улуу Кыайы үөрүүтэ!

Хотууна.

Эргиллэһэн сибээһи тутуурдаах,
Кыайылаах, хотуулаах...— дьибитэ...
Билигин тулабар сибээһи
Дьэрэкээн өгүнүн тэтэрэр,
Оо! Үргээн ылыаһын, эн мэхэ
Саатар биер сибээһи дьөрбөтүн...

Сардаана.

АЛСЫТ СЭРИН ОБОЛОРО

Аас-туор олох айгыраппыт
Алсыт сэрин оболоро,
Хаскыт хаалан сылдаахтыгыт
Хабыр олох туоһула,
Обо сааскыт оонньууларын
Оройуттан туппакаһыт,
Олох хаһыс мускууруттан
Олус эрдэ улаатанымт,
Кыайбат-хоппот да буолларгыт
Кыайы күнүн уһананымт,
Кыах таһынан үлэһитигит,
Кыргыдаһыт эрдэлэһитигит,
Тыйыс кэм тыһына тыһынан
Тоһо солоон туоратахкыт,
Тыһылаах хаалан удьуор хаанын
Тэһиһитигит салбааһахкыт,
Олох устар анаһынан
Оболоргут улаатаннар,
Ол мардары кырдыгынан
Онобула хааллараллар,
Уоттаах сэрин алдьархайын
Уһуубаттар ыччаттаргыт,
Оонньооботох саастаргытын
Оонньоуулар сизин оболоргут.

Оһуохай Уолы.

ИЙЭККЭЭ, БЫРАСТЫЫ...

Мин ытылар хараһым уулаара
Эргиллэт эйигин хаһан да,
Аһыһан, хаһытаан да аһы
Тиллэһит таптаһаах обокком.
Сүүрбэтин саһардым тоһолат да,
Ол сайын бэһинскэ туһуга,
Төрөөбүт дойдугун көмүскүү,
Уолчааным сэрингэ барбыта.
Хабараан кыргыһы кутаата
Уотунан уһууран барбыта,
Сир үрдэ хаһыһан оһулаан
Чачаһан, тумуһтан ылыта...
Сүүрбэлээх обокком сүрбүн
Кыр өстөөх буудула таппыта,
«Ийэккээ, бырастыы...»— дьибитин
Сүрбүм аймана тааһыта...

Сэрингэ бармаһын иһинэ:
«Ийэккээ, этэһигэ оһорун!»

АЛСЫТ СЫЛ ДУОРААНА...

Уоттаах сэрин дуораһын
Уоһа аһан барыһа,
Сырбан баһы оһорунан,
Дойду чөлүн буолбута,
Өстөөх тыйыс оһуута
Аймаабыта айбарлаһан,
Сэрин аалыт сиринэр
Кыргыс суолун хаалларан.
Ылар сэрин кутурбанын
Харах уулаах аһыһан,
Кыайы— хоту үөрүүтүн
Өрөгөһүн билбиллэит.
Уруй— айхал этэммит
Бэтэрээн чэһитинбит,
Ылар сүтүк сылларын
Илэ көрбүт буойуну,
Сир үрдүгэр баар буоллун,
Ыраах халлаан, чаһыл күн,

Сэрин эрэ буолбатын
Ил— Эйэ эһэрдэһтин!

Парасковья Иванова-Хачылана.

СЭРИН СЫЛЛАРЫН ОБОТО

Өрбөххө сууламмыт кыракай килбэһин
Хаһыһа халбыһыт эмиллэн соһойор.
Үүт илэ-мэнэ уу аат харага таһмалаан,
Таһаһы ханнарбат, аһыһы аһарбат.
Нөрүһүн оһорор иһитин сирэһин
Өрбөхтөн харахтар болбойо көрөллөр.
Кыракай сүрэхтээн сэрэйэр кутуһан
Аан дойду айманар-алдьархай турбутун.
Уот кутаа сэрингэ дойдугун көмүскөн,
Аҕата барахсан кэлбэттин барбатын,
Сут кураан саһылаан, иһэтэ эрбидээх
Аан тирин саһыһын ас ыһан

ыстыһын.

...Аалыттар ол сыллар-ырааһан да

күмүс.

Өстөөгү өһөрөн, өрөгөй үөрүүтэ—
Болуоссат ыһыһыһар, ураһаан

хаһыһыһар!

Уот кыһыл төлөннөөх сибээһи

дьөрбөлөөх

Сэрин сылларын обото аалыһы

санааһыһар.

Батбаралаах Батбара.

ХОРСУН БУОЙУН ТААЙБАР

Хаартыска... саһарбыт хаартыска...
Ыл— ыраас үөрбүт көрүү
Ырааһы оһуулуур, ыра санаа кымнаах
Таптаһа, дьоллоһа мичээрлээх харахтар.
Тааһым дьолун мөһсүүнэ...
Маннаһык эдэрдин, чаһыһаһык
Мин өйбөр эн баартын,
Ылар санаанан суудайбыт
Өстөөхтүт аһаһан кириһэн,
Эйэлээх оһоһу түһүрэн,
Кыргыһаах санаата
Сырдык күнү күлүгүртэ.
Дойду, норуот ыһыһыһын тутуһан,
Бастаһынан эр барбыһын уот сэрингэ.
Атаарыта халыһы чаранын,
Таптаһаах кэрэ доһорун.
Ийэһи күнүтэ күүтэрэ эйигин,
Итэһиһэн баһарбата ыар сурахха
Кириһэн кэлэһ обокком дьон
Күүтэрэ эрэнэ.
Күүтэрэ эйигин бизэркэһи кириһэн,
Кэрэ таптаһаах сэгэрин
Көһүһүт көхсүн көһөрө,
Эн ааккын аргыһы ыһыһа.

Эрэ төһүгүтүт алааскар
Эрэлбит кыһымын саһа,
Үйүлэргэ хаалһын сэрин толоонугар.
Саһарбыт хаартыскаһтан
Саллаат сипсэлтээх саха буолуона
Эр санааны ыһыһын минигин оһуулуур.
Евдокья Катикова-Чыгыһы.

БҮГҮН КЫАЙЫ КҮНЭ

Бүгүн— Өрөгөй күнэ,
Бүгүн— үөрүү күнэ,
Буойун тиллэр күнэ!
Бар дьон сүрбэ доһуһа,
Харах уута халыһа,
Аалыт уоттаах сэринин
Аһаһан-санаан аһаһыт.

Харахпар көһүтүтэ—
Кыргыһаһа саллаат
Кэлбэтэх доһорун
Кэригэһэн тоһоһо тура...

Кэлэр көһүтүт ыччаттыт
Кыайы былааһын күөрэһин тутан,
Эйэлээх оһоһу уһаһа,
Уруйдуу-айхалымы көрүстэ.

Мария Нинаһына-
Кубалаах кыһа Маһа.

СУРАҔА СУОХ СҮППҮТТЭР

Уоттаах сэрин өлүү аанын уотугар
Саха сириг уолаттара кыргыһаһар
Москва кини куораттыт аһыһар,
Көһүл олохтот кэһилин туһугар,
Аһыһа өстөөгү өһөрөн, кыһыһан,
Ыраах Болугур нэһиликэ сириттэн
Алаһа дьыллэһиттэн тэһи, тэллэһиһэн,
Хоһуураһар аһаһар аһыһыттан
Маһыһы хомуурга барбыттар,
Ардаһ буудула үөһүгэр буолбуттар,
Бэриммэт санааны ыһыһыһар,
Өстөөх кимигитин туһуһуһар.
Сураҕа суох сүппүттэр дэтэһнэр кимилэр
Суруһа тилиһиһэн, суруһан кириһиттэр
Суох, кимилэр сүрэхтэһиттэн сүппүттэр,
Бийигиһаһан кимилэр оһууһун

биргэлэр.

Уһуубаттыт убай аһаһа дьоммугун
Өрүү санаһар буолуохтот курууһун,
Көһүс аһаһа суруһан туруохтун,
Ыччатка үтүө өһдөһүл буолуохтун!

Степан Кожурун-
Ыһаһаһан Таһаһа.

УЛУСНЫЙ (РАЙОННЫЙ) СОВЕТ ДЕПУТАТОВ МУНИЦИПАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ «ЧУРАПЧИНСКИЙ УЛУС (РАЙОН)» РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ) ПЯТЬДЕСЯТ ВТОРАЯ (ВНЕОЧЕРЕДНАЯ) СЕССИЯ.
РЕШЕНИЕ № 221
с. Чурапча от 5 мая 2022 г.

О сложении полномочий депутата улусного (районного) Совета депутатов МО «Чурапчинский улус (район)» РС (Я) по Соловьевско - Болтогинскому многомандатному избирательному округу Хомподоева В.В.

В соответствии с ч. 6, ч. 10 статьи 40 Федерального закона «Об общих принципах организации местного самоуправления в Российской Федерации» №131-ФЗ от 06.10.2003 г., статьи 28 Устава муниципального образования «Чурапчинский улус (район)» Республики Саха (Якутия), на основании личного заявления улусный Совет депутатов МО «Чурапчинский улус (район)» РС (Я) решил:

1. На основании ч. 6 ч. 10 статьи 40 Федерального закона от 06.10.2003 №131 – ФЗ «Об общих принципах организации местного самоуправления в Российской Федерации», решения №17 от 18 апреля 2022 года, Соловьевской избирательной комиссии Чурапчинского улуса, прекратить депутатские полномочия депутата улусного Совета депутатов МО «Чурапчинский улус (район)» РС (Я) по Соловьевско - Болтогинскому многомандатному избирательному округу Хомподоева В.В. досрочно с 20 апреля 2022 г.

2. Контроль исполнения настоящего решения возложить на постоянную комиссию улусного Совета депутатов по законности и охране общественного порядка.

3. Настоящее решение вступает в силу с момента подписания и подлежит официальному опубликованию.

С.А. Саргыдаев,
глава муниципального образования,
А.А. Захаров,
председатель улусного (районного) Совета депутатов.

УЛУСНЫЙ (РАЙОННЫЙ) СОВЕТ ДЕПУТАТОВ МУНИЦИПАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ «ЧУРАПЧИНСКИЙ УЛУС (РАЙОН)» РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ) ПЯТЬДЕСЯТ ВТОРАЯ (ВНЕОЧЕРЕДНАЯ) СЕССИЯ.
РЕШЕНИЕ № 222
с. Чурапча от 5 мая 2022 г.

Об отмене решения Улусного (районного) Совета депутатов МО «Чурапчинский улус (район)» от 10.09.2015 г. № 149

Руководствуясь Федеральным законом от 06.10.2003 г. № 131-ФЗ «Об общих принципах организации местного самоуправления в Российской Федерации» и Уставом МО «Чурапчинский улус (район)» утвержденного решением улусного (районного) Совета депутатов МО «Чурапчинский улус (район)» от 06.02.2014 г. № 49, и на основании Заключения Председателя контрольно-счетной палаты МО «Чурапчинский улус (район)» от 06.04.2022 г. № 39, улусный (районный) Совет депутатов МО «Чурапчинский улус (район)» решил:

1. Отменить решение улусного (районного) Совета депутатов МО «Чурапчинский улус (район)» от 10.09.2015 г. № 149 «Об утверждении Порядка принятия решений о предоставлении муниципальных преференций в муниципальном образовании «Чурапчинский улус (район)» Республики Саха (Якутия)».

2. Настоящее решение вступает в силу со дня официального опубликования.

С.А. Саргыдаев,
глава муниципального образования,
А.А. Захаров,
председатель улусного (районного) Совета депутатов.

УЛУСНЫЙ (РАЙОННЫЙ) СОВЕТ ДЕПУТАТОВ МУНИЦИПАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ «ЧУРАПЧИНСКИЙ УЛУС (РАЙОН)» РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ) ПЯТЬДЕСЯТ ВТОРАЯ (ВНЕОЧЕРЕДНАЯ) СЕССИЯ.
РЕШЕНИЕ № 223
с. Чурапча от 05 мая 2022 года

О наделении органа местного самоуправления Контрольно-счетной палаты муниципального образования «Чурапчинский улус (район)» Республики Саха (Якутия) правами юридического лица

В целях соблюдения Федерального закона от 01.07.2021 г. №255-ФЗ «О внесении изменений в Федеральный закон «Об общих принципах организации и деятельности контрольно-счетных органов субъектов Российской Федерации и муниципальных образований» и отдельные законодательные акты Российской Федерации», в соответствии с пунктами 1 и 8 статьи 3 Федерального закона от 07.02.2011 г. №6-ФЗ (ред. от 01.07.2021г.) «Об общих принципах организации и деятельности контрольно-счетных органов субъектов Российской Федерации и муниципальных образований», статьей 38 Федерального закона от 06.10.2003 № 131-ФЗ «Об общих принципах организации местного самоуправления в Российской Федерации», Улусный (районный) Совет депутатов муниципального образования «Чурапчинский улус (район)» Республики Саха (Якутия) решил:

1. Наделить орган местного самоуправления Контрольно-счетную палату муниципального образования «Чурапчинский улус (район)» Республики Саха (Якутия) правами юридического лица.

2. Внести данные изменения в статью 35 Устава муниципального образования «Чурапчинский улус (район)» Республики Саха (Якутия).

3. Поручить председателю Контрольно-счетной палаты муниципального образования «Чурапчинский улус (район)» Ефремовой Д.С. осуществлять государственную регистрацию органа местного самоуправления Контрольно-счетную палату муниципального образования «Чурапчинский улус (район)» Республики Саха (Якутия) в качестве юридического лица в регистрирующем органе.

4. Контроль за выполнением настоящего решения возложить на председателя Контрольно-счетной палаты муниципального образования «Чурапчинский улус (район)» Ефремовой Д.С.

5. Опубликовать настоящее Решение на официальном сайте МО «Чурапчинский улус (район)».

6. Настоящее Решение вступает в силу со дня его официального опубликования.

С.А. Саргыдаев,
глава муниципального образования,
А.А. Захаров,
председатель улусного (районного) Совета депутатов.

УЛУСНЫЙ (РАЙОННЫЙ) СОВЕТ ДЕПУТАТОВ МУНИЦИПАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ «ЧУРАПЧИНСКИЙ УЛУС (РАЙОН)» РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ) ПЯТЬДЕСЯТ ВТОРАЯ (ВНЕОЧЕРЕДНАЯ) СЕССИЯ.
РЕШЕНИЕ № 224
с. Чурапча от 05 мая 2022 года

Об утверждении Положения о Контрольно-счетной палате муниципального образования «Чурапчинский улус (район)» Республики Саха (Якутия) в новой редакции

Руководствуясь Федеральным законом от 7 февраля 2011 г. №6-ФЗ «Об общих принципах организации и деятельности контрольно-счетных органов субъектов Российской Федерации и муниципальных образований», Федеральным законом от 1 июля 2021 г. №255-ФЗ «О внесении изменений в Федеральный закон «Об общих принципах организации и деятельности контрольно-счетных органов субъектов Российской Федерации и муниципальных образований» и отдельные законодательные акты Российской Федерации», в целях приведения муниципальных нормативных правовых актов в соответствие с действующим законодательством, Улусный (районный) Совет депутатов муниципального образования «Чурапчинский улус (район)» Республики Саха (Якутия) решил:

1. Утвердить прилагаемое Положение о Контрольно-счетной палате муниципального образования «Чурапчинский улус (район)» Республики Саха (Якутия) в новой редакции.

2. Считать утратившим силу Положение о Контрольно-счетной палате муниципального образования «Чурапчинский улус (район)» Республики Саха (Якутия) от 25.12.2013 года №42.

3. Опубликовать настоящее Решение на официальном сайте МО «Чурапчинский улус (район)».

4. Настоящее Решение вступает в силу со дня официального опубликования.

С.А. Саргыдаев, глава муниципального образования,
А.А. Захаров, председатель улусного (районного) Совета депутатов.

УЛУСНЫЙ (РАЙОННЫЙ) СОВЕТ ДЕПУТАТОВ МУНИЦИПАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ «ЧУРАПЧИНСКИЙ УЛУС (РАЙОН)» РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ) ПЯТЬДЕСЯТ ВТОРАЯ (ВНЕОЧЕРЕДНАЯ) СЕССИЯ.
РЕШЕНИЕ № 225
с. Чурапча от 05 мая 2022 года

Об утверждении Положения о Контрольно-счетной палате муниципального образования «Чурапчинский улус (район)» Республики Саха (Якутия) в новой редакции

Руководствуясь Федеральным законом от 7 февраля 2011 г. №6-ФЗ «Об общих принципах организации и деятельности контрольно-счетных органов субъектов Российской Федерации и муниципальных образований», Федеральным законом от 1 июля 2021 г. №255-ФЗ «О внесении изменений в Федеральный закон «Об общих принципах организации и деятельности контрольно-счетных органов субъектов Российской Федерации и муниципальных образований» и отдельные законодательные акты Российской Федерации», в целях приведения муниципальных нормативных правовых актов в соответствие с действующим законодательством, Улусный (районный) Совет депутатов муниципального образования «Чурапчинский улус (район)» Республики Саха (Якутия) решил:

1. Утвердить прилагаемое Положение о Контрольно-счетной палате муниципального образования «Чурапчинский улус (район)» Республики Саха (Якутия) в новой редакции.

2. Считать утратившим силу Положение о Контрольно-счетной палате муниципального образования «Чурапчинский улус (район)» Республики Саха (Якутия) от 25.12.2013 года №42.

3. Опубликовать настоящее Решение на официальном сайте МО «Чурапчинский улус (район)».

4. Настоящее Решение вступает в силу со дня его официального опубликования.

С.А. Саргыдаев, глава муниципального образования,
А.А. Захаров, председатель улусного (районного) Совета депутатов.

ПОЛИЦИЯ ИИТИННЭРЭР

Сааскы булт саҕаланна

Итинэн сибээстээн, Чурапчы оройуонугар сааны - саадабы туттууга быһыы-майгы хайдаҕы туһунан билиһиннэрэбит. Ол курдук, Арасыйыа ИДьМ Чурапчы улуусугар отделынан Росгвардия холуобунай Кодексын 222 ыстатыһынан, ол эбэтэр сааны-саадабы, кини сүрүн чаастарын, ытар тэриллэри дэлби барар веществолары уонна дэлби тэбэр тэриллэри сокуоннайа суох булуһу, бизири, атыһа батарыы, харайыы, таһыы эбэтэр илдьэ сылдьыы иһин 2019 сыл түмүгүнэн – 5 киһи, 2020 сыл түмүгүнэн - 4 киһи, 2021 сыл түмүгүнэн 7 киһи холуобунай эппиэтинэскэ тадыһыпта. Холубурдаан эттэххэ, бу холуобунай дьыалалар докумуона суох эрдэтиннэнээх буулдьа саатын, ботуруоннары анал көнүлэ суох булуһу, харайан сытыарыы, илдьэ сылдьыы, атыһааһын түмүтэр, ону таһынан РФ Росгвардиятын управлениетын Лицензияны бизэрэ, көнүлүүр кинигэр учуокка турар сааны сокуоннайа суох быстах кэмгэ уларсыы, харайыыга хаалларыы түмүтэр көбүтүлэн, буруйдаахтар холуобунай эппиэтинэскэ тардыллыбыт-тара.

Сокуоннайа суох харайыыга туох киирэр?

Бастакытынан уонна үтүс түбэлтэ кэстөрүнөн, үтүс ыһыллыбыт, регистрациаламмакка хаалбыт эргэ саа. Иккинчэн, саа хаһаайына өлөбүнэ, ол саа оботугар дуу, аймаҕар дуу көнүлэ суох тигистэбинэ. Маны тэнэ, хантан эрэ булуһубут саа, ботуруон, ытар, дэлби тэбэр тэрил эмэ сокуоннайа суох харайыыга киирэлэр. Хантан эрэ булуһубут, регистрациаламматах саа, ботуруон, ытар, дэлби тэбэр тэрил сокуоннайа суох харайыыга киирсэр буолан, Росгвардия лицензияны бизэрэ кинини полицейскайдарыгар баа өттүнөн туттарылыахтаахтар. Төлөбүр суумата үрдээн,

нэһиликтэнээ сокуоннайа суох харалла сылдьар сааны-сэбиргэли туттарыыга көхтөөх. Гражданин аҕалан бизэрбит саатын-саадабын хамыһыһа тутар, онтон бэрэ-бизэргэ барар (ханныа эмэ регистрациаламмыт, уоруллубут, буруйу оҕорууга кыттыбыт экин буолуон сөн). Ол кэиниттэн хамыһыһа харчыны төлүүр туһунан быһаарыы таһаарар, ол харчы баан кавартигытар, счотта-рыгар түһөр. Гражданин сааны туттарытын иһин манныатыгар: эрдэтиннэнээх (нарезное) булт саата – 8000 солкуобай, кылаак-кай (гладкоствольное) уостаах саа – 6000 солкуобай харчынан наҕараадаланар. Урукку өттүгэр сааны эркинтэ, тоһоҕо-тоһоҕо таах ыйаан туруоруу эбэтэр орон аныгар кистээһин, хоспоххо,

тэххэ, аҕа уолугар эрдэтиннэнээх саатын ударыстаһыта, сокуон-найа суох бизири буолар – оботугар сааны сокуоннайа суох булуһу, илдьэ сылдьыы, харайыы буолар, холуобунай эппиэтинэскэ иккинэ тардылаллар. Сэп-сэбиргэл туттуулаах ыар быһылаан тадыстаһына, саа хаһаайына Рос-сийскай Федерация Холуобунай кодексын 224 ыстатыһынан, ол эбэтэр уотунан эстэр экин дьа-лаадайык харайыы иһин холуобу-най эппиэтинэскэ тардыллар.

Лицензия ылан баран 6 ый иһинэр талбыт саатын ылар бырааптаах. Саатын ыкытыттын кэиниттэн икки нээнэтэ иһинэр учуокка туруоктаах. Учуокка ту-руорарга сайабылыаннаа, атыл-ласпыт саата, саатын нааспара уонна лицензията наада.

Саа бас билээһини холуобунай буруйу соруһан оҕорон сууттан-наһына, саатын көнүлэ суутта-ныыта уһулуур дэри быһыл-лар, уонна саата быстах кэмгэ былдыанылар. Ону таһынан саа хаһаайына административнай ко-декс 19,20 балаһаларынан көрүл-лэр буруйу биэр сыл иһинэр икки төгүлүтүн кээр түгэнигэр, саа-ларын көнүлүтэрэ биэр сыл быһыл-лар, саалара эмэ быстах кэмгэ былдыанылар.

Докумуоннары туттарыы туһунан этэр буоллаахха, сэп-сэ-биргэл көнүлүн болдьоҕо бүтүө икки-үс ый иһинэ Росгвардия отделыгар тийиэ, үһүс ый-ыһыллыбыт докумуоннары тутта-радыт. Эбэтэр “Госуслуги” диин

Саа ылынарга, бастатан туран, лицензия Росгвардия отделыттан ылыллыахта-ах. Саага лицензия ыларга прэсидэр докумуоннар:

1. Росгвардия управлени-тын нормативнаытын аһытар сайабылыаннаа;

2. наастар күүлүттэ;

3. доруобууа туругун туһу-нан 002 уонна 003 формалаах ыспыраапка;

4. булт билэргэ;

5. саага сааллар кини анал үөрэҕи аспытын туһулуур сибидистэлистебэ;

6. полиция участвовай бо-лomuоунайын эбэтэр лицен-зияны бизэрэ сааа иннестюк-тэрин аакталара (ол эбэтэр саа хараллар мнэстэтэ, сийлэтэ керуалубутун туһунан аакта);

7. 3*4 хаартыска 2 устуука.

сайтка киирэн, электроннай сай-абылыаннааһытын ылан, боп-пуруоһу түргэтинэх быһаарыахха сөн. Сааскы бултаһын саҕала-ныан иһинээ, болдьохторун уон-на чоңу ханнык сирдэргэ көнүл-лэммитин чуолкайдаһыт – ол улус аайы уратылаһар. Итинээ экин-сэбиргэли, сааны-саадабы илдьэ сылдьыы, туттуу быраа-былаларын тутуһуот. Айаһа турууоххут иһинээ булуһу би-лиэкиитин, көнүлүүр докумуон-нардытын бэрэбизэригэ.

Арасыйыа ИДьМ Чурапчы улуусугар отделынан доһиниэ болоҕо.

